

Twee nieuwe sprinkhanen in 2022: grote spitskop en spookkrekkel

▲ Grote spitskop (*Ruspolia nitidula*), Herikweg, Hoogvliet, 15 augustus 2022. (Garry Bakker)

Garry Bakker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; bakker@bureaustadsnatuur.nl]

Evelien van Doorn [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; vandoor@bureaustadsnatuur.nl]

Jesse Keyzer [ecoloog, KEYZER Ecologisch onderzoek & advies; jessekeyzer@gmail.com]

In 2021 was de zorrosprinkhaan (*Eupholidoptera chabrieri*) een tot de verbeelding sprekende aanwinst voor de Rotterdamse fauna. Deze werd ontdekt dankzij zijn zang (Alderliesten 2021). In de zomer van 2022 werden maar liefst drie nieuwe insectensoorten ontdekt dankzij het opvallende geluid dat ze produceren. De eerste, de kraakcicade, is in het vorige nummer van Straatgras al uitgebreid besproken (De Baerdemaeker 2022). Er volgden nog twee lawaaimakers later in het jaar. De ene, de grote spitskop, lag in de lijn der verwachting. De andere, de spookkrekkel, kwam echter als een verrassing. Dat was zelfs een nieuwe soort voor de provincie Zuid-Holland. In dit artikel worden beide toevoegingen aan de Rotterdamse fauna besproken.

Grote spitskop

Op 15 augustus 2022 fietste Garry Bakker in de late avond op de Herikweg aan de westkant van Hoogvliet, bezig met het inventariseren van vlermuizen. In het zijvak van zijn rugzak zat een werkende batlogger, een apparaat dat ultrasoon geluid hoorbaar maakt en opneemt. Niet

alleen van vlermuizen; ook insecten, elektrische auto's, rammelende fietskettingen en andere hoogtonige omgevingsgeluiden worden geregistreerd. Om 22:38 uur leek het ter hoogte van Park de Heerlijkheid alsof het apparaat een storing vertoonde, aangezien er plotseling een aanhoudende bromtoon uit de luidspreker kwam. Garry stopte om de oorzaak te achterhalen. Controle van de batlogger wees uit dat de bron van het geluid niet de dichtstbijzijnde lantaarnpaal was en het ook niet aan de batterij of een defect lag. Na enkele seconden luisteren daagde het, ook met het blote oor hoorbare, hoge geluid en viel het kwartje: dit moest een sprinkhaan zijn en dan vrijwel zeker een grote spitskop (*Ruspolia nitidula*)! Snel werd collega Evelien van Doorn, die in de buurt rondfietste, gealarmeerd met als doel het dier samen op te sporen en vast te leggen. Dat ging vrij gemakkelijk, want bij iedere stap in het hoge gras klonk het geluid harder. Met behulp van een zaklamp werd hij snel gevonden, zittend op een rietstengel. Na het maken van foto's en het opnemen van het geluid, was het een opluchting om weer afstand

te nemen: de voortgebrachte 'zang' is op korte afstand letterlijk oorverdovend! Behalve wellicht voor ouderen en slechthorenden, die het geluid vanwege de hoge frequentie (rond de 16 KHz) wellicht niet (meer) kunnen horen.

Een populatie - De waarneming werd vol enthousiasme gedeeld met insectenliefhebbers uit de regio en op waarneming.nl gezet. Matthieu en Rutger Plaisir en Cornelis Fokker hebben de volgende dag, 16 augustus, uitgebreider gezocht en troffen in hetzelfde terrein zes exemplaren aan: vijf mannetjes en een vrouwtje. Ook op 30 augustus en 2 september werden nog exemplaren gemeld. Dat betekent dat er geen sprake is van een incidenteel exemplaar, maar van een lokale populatie. Overigens werden elders in Hoogvliet geen exemplaren ontdekt op de naderhand gecontroleerde opnamen van de gebruikte batloggers. Ondanks zijn tot de verbeelding sprekende naam, is een grote spitskop maar een centimeter of vijf lang. Een stuk kleiner dan de veel voorkomende grote groene sabelsprinkhaan (*Tettigonia viridissima*) en net zo goed gecamou-

fleerd. De kenmerkende driehoekige kop is echter een duidelijk onderscheidend kenmerk van die soort. Alleen het algemeen voorkomende gewoon spitskopje (*Conocephalus dorsalis*) en zuidelijk spitskopje (*Conocephalus fuscus*) hebben een overeenkomstige kopvorm, maar deze zijn bruin op de bovendelen en zichtbaar kleiner. Grote spitskoppen zijn overdag meestal stil en zitten dan verscholen in de vegetatie, waardoor je het beste 's nachts op pad kunt gaan om er een te vinden. Het harde zoemende geluid wordt geproduceerd door de onderzijde van de linker voorvleugel, met verdikte dwarsaders waarop een rasp van tandjes zit, te bewegen langs de bovenzijde van de rechter voorvleugel. Alleen de mannetjes maken dit geluid, om vrouwtjes te lokken.

Nieuwkomer in Nederland - De grote spitskop is een sprinkhaansoort die pas in 2019 voor het eerst in Nederland is waargenomen, in Leiden (Drukker *et al.* 2020). Het was wachten op de eerste in Rotterdam. Inmiddels is de soort al op ongeveer zeventien locaties in Nederland gevonden (waarneming.nl 2023). De meest noordelijke vondst tot nu toe was in Amsterdam, niet geheel toevallig gedaan door de ontdekker van de eerste locatie. Voor de grote spitskop zijn plekken met hoge gras- en siergrasvegetaties, en naar nu blijkt dus ook gewoon riet, prima geschikt. Omdat Park de Heerlijkheid in Hoogvliet voorlopig (nog) de enige bekende vindplaats betreft in Rotterdam, is de groenbeheerder van de

gemeente in kennis gesteld en gevraagd om het maaibeheer er niet te veranderen.

De grote spitskop is geen beschermde soort en ook geen invasieve exoot, maar een 'onschuldige' nieuwkomer die goed kan vliegen en die zich door klimaatopwarming geleidelijk noordwaarts uitbreidt. Net zoals eerder de gelijkende grote groene sabelsprinkhaan, sikkelsprinkhaan (*Phaneroptera falcata*) en het zuidelijk spitskopje hebben gedaan (Bakker *et al.* 2015). Die soorten kun je nu overal in Rotterdam tegenkomen in ruigtes, onder andere in slootkanten en wegbermen, terwijl ze vroeger ontbraken of heel zeldzaam waren. Het is te verwachten dat de grote spitskop binnen enkele decennia, en misschien wel sneller, ook een gewone soort kan zijn in onze regio.

Spookkrekkel

Net als de grote spitskop en andere sabelsprinkhanen, produceren krekels een luide zang door de vleugels over elkaar te bewegen. In de avond van 24 augustus 2022 omstreeks 22:00 uur hoorde Jesse Keyzer een zingende krekkel in de buurt van een bushokje aan de Rietdijk, op de hoek met de Waalhaven Oostzijde. Samen met de kort daarop gearriveerde Garry Bakker, werd het dier opnieuw beluisterd en opgenomen. Het was meteen duidelijk dat de zang niet paste bij de in Rotterdam vaker voorkomende huiskrekkel (*Acheta domesticus*) en dierentuin-krekkel (*Gryllobates sigillatus*). Het moest iets anders zijn. Garry – overigens

onervaren met deze soort en zonder serieuze verwachting – opperde dat het wel eens om een spookkrekkel (*Eumodicogryllus bordigalensis*) zou kunnen gaan. Het ter plekke beluisteren van de zang van deze soort op waarneming.nl, leverde zowaar een overtuigende *match* op! Nu was het nog zaak om het dier dat verantwoordelijk was voor het geluid, dat uit het trottoir leek te komen, in beeld te krijgen. Het zat verschanst tussen twee oude sigarettenpeuken in de voeg tussen twee trottoirbanden van de bushalte. Gelukkig liet hij zich goed zien, fotograferen en filmen.

Leefgebied - De spookkrekkel had aanvankelijk geen Nederlandse naam en werd pas in 2010 voor het eerst in Nederland ontdekt, op een spoorwegterrein in Ede (Bouwman 2010). Sindsdien is dat de enige plaats in Nederland met een populatie die stand houdt. Verder is er maar een handvol losse waarnemingen bekend van andere locaties. De waarneming in Rotterdam betreft de eerste voor Zuid-Holland. De naam spookkrekkel suggereert overigens ten onrechte dat het dier alleen op spoorbanen gevonden wordt. De naamgeving is slechts ingegeven door de aard van de eerste Nederlandse vindplaats. Het is een warmteminnende soort met een brede verspreiding in centraal en zuidelijk Europa. In het noordelijk deel van het verspreidingsgebied bestaat het leefgebied uit droge habitats, zoals steengroeven, grindgebieden, droge uiterwaarden van rivie-

▲ Spookkrekkel (*Eumodicogryllus bordigalensis*), Rietdijk, Charlois, Rotterdam, 24 augustus 2022. (Garry Bakker)

▲ De curieuze vindplaats (rode cirkel) van de spookrekkel (*Eumodicogryllus bordigalensis*), Rietdijk, Charlois, Rotterdam, 24 augustus 2022. (Garry Bakker)

ren en ruderaal terreinen. In het zuidelijk deel van het areaal wordt de soort bijna overal gevonden waar voldoende schuilplaatsen voorhanden zijn, zoals in scheuren in de grond in grasland, akkers en overige terreinen met weinig begroeiing (Orthoptera.ch 2023). Er zijn wel vermoedens dat het grind van spoorwegen een rol speelt in de verspreiding.

Herkomst - De vraag is natuurlijk hoe het dier op zo'n curieuze plaats als een bushalte op Zuid terecht is gekomen. De Rotterdamse vindplaats ligt op zestig meter van een goederenspoorbaantje, maar dat biedt nauwelijks een geschikte habitat; het wordt amper gebruikt en speelt daarom waarschijnlijk geen rol in de aanwezigheid van het dier. Veel aannemelijker is aanvoer via een schip. De vindplaats ligt namelijk ook op een steenworp afstand van een kade waar veelvuldige overslag van 'breakbulk'-goederen plaatsvindt. In deze omgeving zijn waarnemingen van zowel huiskrekkel als diertentinkrekkel opvallend gewoon. Deze dieren kunnen makkelijk worden aangevoerd met schepen uit landen met een warm klimaat. Zo kan ook een

spookrekkel zijn aangevoerd, al dan niet met geloste (landbouw)producten uit het oorspronkelijke leefgebied. De alternatieve verklaringen zijn aanvoer per stadsbus of ander voertuig over land. Of toch vliegend op eigen kracht. Enerzijds lijkt dat laatste minder waarschijnlijk, want als de soort een langeafstandstrekker was, zou hij inmiddels op veel meer plaatsen in Nederland zijn verschenen, net als de grote spitskop. Anderzijds is slecht bekend hoe groot de actieradius van vliegende spookkrekels is. De spookrekkel is in ieder geval een soort die als gevolg van de opwarming van het klimaat kans heeft om zich op veel meer plaatsen in Nederland te vestigen. Daarvoor zijn niet per se meer spoorbanen, bushaltes of rokers nodig... Bureau Stadsnatuur verwelkomt alle waarnemingen van nachtelijk en overdag zingende krekels en sprinkhanen via bsr.waarneming.nl. ◀

Literatuur

Alderliesten, N. 2021 - De zorrosprinkhaan in de bosjes van Schiebroek - *Straatgras* 33(2): 43
Baerdemaeker, A. De 2022 - Een kraacki-

cade luistert de Rotterdamse binnenstad op - *Straatgras* 34(1): 27
Bakker, W., J. Bouwman, F. Brekelmans, E. Colijn, R. Felix, M. Grutters, W. Kerkhof, W. & R. Kleukers, 2015 - De Nederlandse sprinkhanen en krekels (Orthoptera) - *Entomologische Tabellen* 8, Nederlandse Entomologische Vereniging/EIS Kenniscentrum Insecten/Naturalis
Bouwman, J. 2010 - De spookrekkel *Eumodicogryllus bordigalensis* nieuw voor Nederland (Orthoptera: Gryllidae) - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 34: 11-16
Drukker, D., I. van der Arend, J. van Deijk, J. Houkes, D. Maas & D. Schut 2020 - De grote spitskop *Ruspolia nitidula* in Nederland (Orthoptera) - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 54: 7-16
Orthoptera.ch 2023 - *Eumodicogryllus bordigalensis* - orthoptera.ch/arten/item/eumodicogryllus-bordigalensis (geraadpleegd 2-1-2023)
Waarneming.nl 2023 - Grote spitskop - <https://waarneming.nl/species/88330/observations/?> (geraadpleegd 30 januari 2023)